

Vaszilij Bogdanov
Sikerületlen szélfoglaló
a futurista akadémián

A költő kiszáll a nagy Marinetti autóból,
megsimogatja a hatalmas kocsi kék sárhányóját,
a szarvasbőrrel,
amellyel szemüvegét is tisztogatni szokta,
törülgetni kezdi a visszapillantó tükört,
majd a lámpákat is,
hogyha megint száguldozni fognak az éjszakában,
vakító fehér sugarat varázsolvá eléjük,
világítsa meg a különféle akadályokkal,
kivilágítatlan szekerekkel,
dülöngélő részekkel,
megbízhatatlanul kerekező biciklistákkal,
önfeledt szerelmesekkel,
elmélázó sétálókkal,
szimatoló kutyákkal teli utat.

A költő széttétekint maga körül a téren.
Nézi a jövő toronyházait,
a vas, az üveg, az acél és a beton
átlátszó mértani alakzatban
egymásból növő,
egymást sokszorozó épületcsodáit.
A vakító neonreklámok fehéres fényében
a geometria konkrét álom-alakzatai
fogják körül.

Néhányan feléje tartanak.
Egy mustársárga nadrágos,
keménykalapos,
egyik lábán fekete,
másik lábán barna félcipőt viselő férfiú
dühösen kopog a vasbotjával.
Társa
alsónadrágban és szmokingban
hunyorog mellette,
és vékony, sipító hangon kiabálja,
hogy "halljuk! halljuk!"
Két nő is közeleg.

A vörös hajú mezítelen,
de a költő hamar rádöbben,
hogy a mezítelensége csak festve van,
de ettől nem kevésbé viszolyogtató.
A mellette haladó szőke hölgy
hosszú, fekete kabátjában ugrándozik,
s amikor a feltámadó szél
csattogtatni kezdi a kabát szárnyait,
mintha fel akarna repülni,
kezdi emelgetni karjait is,
és látni, hogy csupasz teste
sejtelmesen és hívogatón tárul ki.
Mögöttük iskolás gyerekek kiabálnak,
néhány csavargó,
két rendőr, négy háziasszony,
öt nyugdíjas,
és hét szabadnapos tűzoltó.

Hát ezeknek beszéljen, ő,
néz szét maga körül a költő
kétségbeesetten. – Ezeknek?!
„Kenyérrel várlak benneteket és sóval –
kiáltja sztentori hangon. –
Itt a lovam is,
fehér arabs kanca,
itt van a kulacsom,
portói kotyog benne,
a tarisznyám,
a hamuban sült pogácsával...
Mindenem a tiétek...”

Hatalmas légballont vesz elő
hátizsákjából,
kitárja,
odacsalogatja a szelet,
összekötözi,
de abban a pillanatban
a becsapott
és ballonba zárt szél
tombolni kezd.
A ballon kiszakad a kezéből,
száll,
száll,
a vörösén villódzó ég felé.

A költő sóhajtva visszaül
 a nagy luxus-autócsodába.
 A sírmis sapkás harkály
 csőrével megérinti a slusszkulcsot,
 felbúg a motor,
 és máris elmarad a tér,
 a geometria testet öltött lázámaival.

“A futuristáknak –
 motyogja maga elé a költő –
 nincs is akadémiájuk.
 Marinettinek autója van,
 Majakovszkijnek léghajója,
 amelyből kidobálja Puskind,
 Tolsztojt vagy Dosztojevszkijt.
 Hlebnyikov pedig éhezik.
 Nem,
 nem vesztettem semmit.
 A jövő megbízhatatlanul közeleg,
 és senki nem sejt, milyen lesz.
 Még az se biztos,
 hogy holnap reggel
 felkel a nap.”

+ A parodisztikus vers 1920 februárjában íródott. „Azokban a hetekben kezdte tanulmányozni Marinetti és az olasz futuristák verseit – világosít fel kajánul Léna nagymama. – Malevics egy Oroszországból januárban érkező festő ismerőse átadott nekik néhány orosz könyvet és folyóiratot Majakovszkij, Hlebnyikov és mások verseivel, rajzaival, képverseivel. Így párhuzamosan vizsgálhatta az olasz és az orosz futuristák módszerét, és lemondott arról, hogy ilyesféle öngörjesztő, majd kipukkadó verseket írjon. A szélfoglalót úgy is fel lehet fogni, mint a futurista vers paródiáját. Annak is szánta, fel is vette a *Fúriák*ba, s egy találkozáson, emlékszem, néhány fiatal emigráns orosz költő bele is kötött és sértegetni kezdték őt. Nem érti az idők szavát, kiabálták. Az időnek nincs is szava, legyintett ő, s nem folytatta a kilátástalan vitát.” – Tatjana Bogdanova

A kínai kalózok

a futurista balett

Sztravinszkij, Gyagilev és Malevics társaságában láthattam a milánói balett A kínai kalózok című előadását, egy bábszínházban. Megdöbbsentünk, nevettünk, hideg rázott, mindenesetre életünk egyik legizgalmasabb színházi kalandja volt, mutatva, hogy a futurizmus pápái a zenével is egyre élénkebben foglalkoznak. S nemcsak a festők, Balla, Boccioni, Russolo, Carra, hanem a költők is. Az üvegkalapban tündöklő, automobilját megéneklő Marinetti akkoriban találta ki a „diszkrét zajokat”, a tárgyak súrlódásával előidézett, korántsem diszkrét zörejeket. A színház különben bábokra volt méretezve, egy láthatatlan zenekar – a megdöbbsent Sztravinszkij, Gyagilevvel konzultálva, azonnal azonosította is a hangszereket: zongora, klarinét, hegedű, nagybőgő – játszotta a megejtő nyitányt, s kísérte a bábok fölöttébb bizarr mozgását. Emlékszem, a kicsi színpad oldalán aprócska ablakok világítottak, és az utolsó felvonásban váratlanul, megdöbbsentő erővel, énekszó harsant fel, s rémülten fedezhettük fel az ablakok mögött éneklő óriásokat, akik nyilván normális méretű énekesek voltak, de mi már hozzászoktunk a bábok piciny méreteihez, s ezért fölöttébb valószerűtlennek tűnt az egész. Azért sem felejthetem el, mert akkor, abban a pillanatban képződött meg bennem először a kísértő idegen alakja, s tévedhetetlenül tudtam, hogy ő Ricardo Reis, Pessoa derengő, különös alakmása. Azelőtt néhány nappal olvashattam egy francia folyóiratban egyik ódáját, amely lenyűgözött, s miközben a kétségbeesetten ágáló, picike kínai bábukat

és az éneklő óriásokat figyeltem,
 először hallottam Reis hangját is, szívemben.
*“Kezedben ne legyen lelked egy emléke sem,
 amikor az obulust tenyeredbe ejtik,
 és alakot változtatva érsz az éjszakában
 utad végére végül, hiszen árnyék leszel csak...”* +
 Igen, minden akkor kezdődött,
 a milánói bábszínház nézőterén,
 harsányan nevető barátaimat figyelve,
 de már halottak, vagy távol élnek tőlem,
 s így nem kérdezhetem meg őket:
 hogyan és miképpen emlékeznek minderre,
 él-e bennük, s ha igen, ugyan miért a
 kínai kalózok rémmeséjéről szóló,
 meghökkentő futurista balett?

+ Ricardo Reis *Ne legyen a kezében...* című versének részlete

+ Az emlékező vers közvetlenül a két egymással felelő kísértethistória után következik. Nagymama érdeklődve olvasta, s emlékezett is arra, hogy igen, valamikor 1919-ben, 1920-ban utazhatott Malevics kocsján, Sztravinszkijjal és Gyagilevvel Milánóba, megnézni a futurista balettet. „Mindenesetre a *Fúriák* megjelenése előtt történhetett mindez, akkoriban került igen szoros kapcsolatba a zeneszerzővel, s készült a *Fúriák* szcenáriója is, amelyből sajnos nem lett táncjáték, mert Sztravinszkij, szokása szerint mindent odahagyva, váratlanul Amerikába távozott. Nagyapád nem volt túlságosan jó véleménnyel a futuristákról, polgárpukkasztó gesztusaik és hajmeresztően pökhendi, arrogáns nyilatkozataik idegesítették, s verseik végeérhetetlen, önisméltésekbe bonyolódó, szószátyár locsogásait, dagályosságát mérhetetlenül unta, s igen hamar megjósolta Malevicsnak, aki viszont jóban volt a zenekedvelő futurista festőkkel, akár Sztravinszkij, hogy pofátlan és sületlen nyilatkozataikban benne rejlik az önfeladás lehetősége. – Miféle önfeladásé? – hökkent meg Malevics, abbahagyva a rajzolást – Ezt nem értem. Nem magyaráznád meg, mire gondolsz? – Be fognak hódolni az erő előtt, amit ők csak mímelnek. Hát nem látod, hogy csak a Vezért várják, hogy dicsőíthesék, távlatokat nyitva szóömléseiknek? Marinettinek ott a fasizmus, s színre lépett Mussolini is, Majakovszkijnak ott vannak a bolsevikok és Lenin. – És Hlebnyikov? – kérdezte mogorván Malevics. – Ő élheterlen, szegény – legyintett nagyvonalúan nagyapád. – Éhen fog halni. (Nem is sejtette, hogy igaza lesz, bár ne lett volna...) – S a festők? Ők is a fasiszta váteszt várják? – Nem. Ők, ha kiábrándulnak a futurizusból, stílust váltanak. Csak idő kérdése. – Mielőtt összeszólalkoztak volna, közbeszóltam. – Na és *A kínai kalózok*? – kérdeztem. – Milyen volt? – Mire mindketten nevetve kezdtek mesélni a bábszínházban zajló előadás emlékezetes pillanatait, amelyeket a vers is felelevenít, a bemutató után huszonöt esztendővel, Szibériában. Hát ilyesmikkel foglalkozott nagyapád a tajgában. Sajátságos...” Visszatérve a futurizmusra, van egy verse a *Fúriákban*, a *Sikerületlen szélfoglaló a futurista akadémián*, ami mutatja ambivalens álláspontját. A függelékben közöljük, akárcsak öregkori, varázslatos párizsi ifjúkorát felelevenítő, *Üvegvilág* című hosszú versét. – Tatjana Bogdanova.

Fordította: Bogdán László